

KOSSUTH LÁSZLÓ

SIREMLÉKÉNEK

LELEPLEZÉSI ÜNNEPÉLYE.

Tartatott Alsó-Dabason, 1880. június 13-án.

KIADTA

A RENDEZŐ BIZOTTSÁG.

BUDAPEST.

NYOMATOTT AZ ATHENAEUM R. TÁRSULAT KÖLTSÉGÉN.

1880.

KOSSUTH LÁSZLÓ

SIREMLÉKÉNEK

LELEPLEZÉSI ÜNNEPÉLYE.

Tartatott Alsó-Dabason, 1880. június 13-án.

KIADTA

A RENDEZŐ BIZOTTSÁG.

BUDAPEST.

NYOMATOTT AZ ATHENAEUM R. TÁRSULAT KÖLTSÉGÉN.

1880.

Aug. h.
6358 d

TARTALOM.

- I. A síremlék és ünnepély rövid ismertetése.
II. Az ünnepély lefolyása. Beszéddek és költemény.
Függelék..

216552

I.

A síremlék és ünnepély rövid ismertetése.

Ámbár a síremlékre és az ünnepélyre vonatkozó főbb mozzanatok a mindjárt következő beszédekben foglaltatnak: mindamellett czélszerűnek tartjuk itt némelyeket előre röviden elmondani.

A síremlék néhány nemes keblű, önmagától ajánlkozó honleány és hazafi részvétkészsége folytán, még a mult évben elkészült, az alsó-dabasi régi temetőben 1879-iki szeptember végén felállíttatott, s a téli viharok ellen deszkával beburkoltatott; mert ekkor a rendkívüli rossz időjárás miatt, nem lehetvén a leleplezési ünnepélyt megtartani, azt a következő 1880-iki kikeletre kellett halasztani.

A 9 láb magasságú síremlék Gerenday Antal híres műhelyében, szürke gránitból, obeliszk-alakban készült, mely Schlick gyárában öntött 12 láb hosszú, 8 láb széles szép és erős vasrácsozattal van körülvéve.

A sírkőre e felirat vésetett:

KOSSUTH LAJOS ÉDES ATYJÁNAK,
KOSSUTH LÁSZLÓNAK EMLÉKÉRE
EMELTÉK TISZTELŐL

1879.

SZÜL. 1763 † 1839.

Helyén lesz itt megemlíteni, miként a sírhalom eddigelé sem volt elhanyagolva. Kegyeletes érzülettel viseltetett ahoz mindenki. Az egész temetőhöz szent emlékek kötik az egyház, a falu közönségét; hol Kossuth László drága hamvaival együtt, a felejthetetlen helybeli elődök földi maradványai porlanak; itt aluszszaák örök álmukat az ösatyák közül az iskolai alapítványokról is híres idősb Halász Imre és Szalay János; már régóta itt nyugosznak Halász Antal, ki 80 évnél többet élt, idősb Halász Farkas, Konkoly József és György, Halász Bálint, Halász Kálmán, Bereczky Antal és még sokan mások, kik részint a falu és egyház magasabb helyi érdekeinek felkarolásával, részint a közpályán s politikai téren elévülhetetlen érdemeket szereztek.

Senkinek sem jutott eszébe, hogy a halottak innét elszállíttassanak, soha sem szándékoltatott e temetőt más czélra használni.

Ezelőtt — és még jejenleg is — kivált a protestáns felekezetek temetőiben a sírokat nem szokták virágokkal ékesíteni s egyébként feldiszipíteni, csak mostanában s kivételként történik ez némely reformáltak temetőiben is.

Kossuth László sírhalma folytonosan oly karban maradt, mint legelőször volt. A vörös márványból készült 4—5 láb magasságú sírkő, most is teljesen ép, azon a felirat következő:

KOSSUTH LÁSZLÓNAK
A SZERETŐ ÉS SZERETETT ATYÁNAK,
KESERGŐ NEJE, SZENVEDŐ FIA,
HÁLÁS LEÁNYAI EMELÉK.
MEGHALT 1839. JUNIUS 13-án.
ÉLETÉNEK 76-ik ÉVÉBEN.

Még a múlt évben, mind a síremlék felállítására, mind a leleplezési ünnepély vezetésére, úgy az alsó-dabasi ref. egyház, mint a közbirtokosság bizottságot küldött ki, melynek elnöke Halász Géjza, tagjai pedig: Segesváry László egyházigazgató, Kontra Sándor helybeli lelkész, Halász Bálint országgyűlési képviselő, Mády Ferencz, Vörösmarty József, Halász Olivér, Halász Zsigmond, Halász Zoltán, Szőke Lajos és Halász Jenő közbirtokosok voltak.

A tagok helybelileg működtek, a többi teendőket pedig a bizottság elnöke és a kezdeményező Zlinszky István né intézte.

Elérkezvén az 1880-iki kikelet, a leleplezési ünnepély napjaul a megboldogult halálának évfordulója, június 13-ika tűzetett ki, s a »Felhívás« május 22-ikén küldetett szét és jelent meg a lapokban.

Ez egyszerű felhívásra, minden hivatalos pártolás nélkül, az ország különböző vidékeiről, a társadalom valamennyi osztályát képviselő roppant nagy számú közönség jelent meg.

Már jókor reggel mindenfelől érkeztek a vendégek, legtöbbször a legközelebbi vasútállomásról Pilisről; de igen sokan közvetlenül tengelyen Budapestről és a szélrőzsa minden irányából.

Nemesak Pest-Pilis-Solt-Kiskun-vármegye, Budapest főváros, hanem sok más törvényhatóság, község, egyesület, testület küldöttség által volt képviselve.

Nem iktathatjuk ide a küldöttségek egész sorozatát, a jelen voltak ezreit sem számíthattuk meg, de azt mint rendező bizottság állíthatjuk, hogy sok — legalább 5—6 — ezernek kellett lenni, mert a zsufolva megtelt temetőben a közönség el nem férvén, a temetőn kívül foglalt helyet.

A résztvevő közönségnek elemzésébe sem tudunk bocsátkozni. A küldöttségek, országgyűlési képviselők, az intelligencia minden rendű és rangú tagjainak nagy számára hivatkozhatunk, de a jelenvoltak míveltségének megítélésében leginkább kell hivatkoznunk a magaviseletre, rendre, melyet a lelkesült nagy tömeg órákig maga tartott fenn.

Nem volt szükség korlátokra, választó rúdakra, rendőrökre, biztosokra, akik a tolongást, lármát vagy dulakodást megakadályozzák; még a rendező bizottságnak sem volt dolga, — mindenki megtalálta helyét; az ünnepély elejétől végig oly csendben folyt le, hogy csak a dalárda énekét, a szónoklatokat, s olykor az érzékenyültek sirását, zokogását lehetett hallani; s megható könnyeit látni. Ily magaviselet, rendszeret például szolgálhatna bármily fővárosnak.

Hogy ez intelligens, nem tüntető, de bensőleg érző díszes közönségnek legszebb részét a szépnem képezte, mondanunk fölösleges; mint fölösleges lenne e nőkoszorút jellemezni akarni, elég azt tudni, hogy központja Damjanich János özvegye volt.

Az ünnepély leírásához tartozik a temető berendezésének, a virágok, a koszorúk elhelyezésének ismertetése.

A régi temető, mely a falu északkeleti szélén, a lakházak közvetlen szomszédságában fekszik, s fával annyira benőtt, miszerint fiatal akáczerdőnek látszik, színhelye lévén a leleplezési eseményeknek, a rendező bizottság különös figyelmét igényelte; ennek czélszerű elkészítése két erélyes tagra: Mády Ferencz s Halász Zoltán urakra bízott; ők gondoskodtak az egész temető tisztázásáról, a fák felnyeséséről, a síremlékhez vezető széles utak előállításáról, valamint arról, hogy a síremlék körül nagyobb köralakú, a széleken leülésre alkal-

mas padokkal ellátott üres tér maradjon, hol a dalkör tagjai, a szónokok, küldöttségek, a hölgyek, hírlap-tudósítók, gyorsírók, fényképészek elhelyezkedhessenek.

Ugyanezen körben, az emlékkövel szemben, állott a földből, zöld hantokból készült lépcsőzetes díszes emelvény, melyen az ünnepi szónokok tarták beszédeiket. A hallgatóság páratlan figyelme mellett, a magas emelvénynek kell tulajdonítani, hogy a szónoklatok a szabadban is tisztán hallatszottak.

A rendező bizottság e két tagja vezette magát a leleplezést is; az e célra felkért Zlinszky Róza, Szívós Teréz, Zlinszky Lujza és Gál Teréz kisasszonyok fehérbe öltözve, kétfelől a rácsozaton belől az emlékkő mellé állva, az első beszéd kezdetén adott jelre, a szürke vitorlavászonból való leplet igen ügyesen eresztették le úgy, hogy az — a mindenkori tapasztalattal ellenkezőleg — minden akadozás s tétovázás nélkül egyszerre lehullott.

Ugyanezen hölgyek voltak szívesek a szónokoknak beszédeik végeztével, a közönség éljenzése között, a virágcsokrokat átnyujtani.

A virágokat s koszorúkat illetőleg mindenek előtt meg kell jegyeznünk, hogy azokkal a sír, a rácsozat, az emlékkő annyira elhalmoztatott, miszerint azokat látni vagy azokhoz jutni alig lehetett. A sírhalmon s körülötte már tavasz óta zöld pázsit és síri növények díszlettek.

A feketére festett rácsozat, köröskörül gyönyörű virágokkal volt befonva, már előtte való nap s aznap korán reggel özönnel érkeztek a szebbnél szebb virágcsokrok, a virág-, cser-, borostyán- és babérkoszorúk, melyeknek egy része aranybetűs feliratokat ragyogtató díszes szalagokkal volt ékesítve.

Még az ünnepély után is több koszorú küldetett a sírhalomra; nevezetesen egyike a legszebbeknek, mely másnap június 14-én a b. csabai hölgyektől érkezett; maga e nagy koszorú természetes ritka finom rózsákból kötöttet, melyen nehéz fehér selyem, aranyrojtos művészi himzéssel ellátott szalag csüngött.

Breznay Géza urtól, nagy hazánkfia unokaöcsétől — ki későn tudta meg a leleplezés napját — a koszorú szintén az ünnepély után érkezett.

Az ünnep napján, jókor reggel, a koszorúk közül egyet, nságos Ambrozovics Bé!áné szül. Meszlényi Ilona — Kossuth Lajos unokahuga — csendben, kerülve a tüntetést, tett a sírra. Ez volt legbecsesebb, mind alaki szépségénél, mind belértékénél fogva. Porcellánból készült, többé-kevésbé kinyílt gyönyörű, egészen természetesnek látszó rózsák és rózsabimbók, nefelejtsek, fekete könyecseppekkel csillogó levelek között, képezik az 1 1/2 méter átmérőjű koszorút, mely hervadásnak s bármely változásnak nincs alávetve.

E koszorú megpillantása s azon tudat, hogy ezt közvetlenül Baracconeból Kossuth Lajos küldte, rezgésbe hozta a sziveket, s a meghatottság általános lön, s mindenkiben azon óhajtság támadt, hogy ezen ereklýe, mely a síremléssel együtt kapcsolatos emléket képez, az egyház által, melynek a temető és a síremlék is tulajdona, birtokba vétetvén, kegyeletteljesen megőriztessék.

A rendező bizottság végrehajtotta a közóhajtást, egyhangulag elhatározván, hogy e koszorú örök emlékül az alsó-dabasi reform. egyháznak átadassék, ugyanaz ápolván a síremléket is, mely célra alapítvány is tétetett.

A többi koszorúk kivétel nélkül a sírhalmon hagyatván, azokról, melyek szalaggal, felirattal birtak, a

szalagokat a kegyeletes ünnepély emlékeül s mély tiszteletünk jeletül nagy hazánkfiának Baracconeba küldtük; mint ezt e kiadvány függelékében /.alatt mellékelt jegyzék mutatja.

Emelte az ünnepély emlékezetességét az is, hogy egyike a legjobb fényképészeknek, Ellinger Ede Budapestről kihozatván, a síremlék fényképét levette, s több temetői jelenetet megörökített.

A rendezőbizottság legkedvesebb foglalkozása volt arról gondoskodni, hogy az ünnepély végett Alsó-Dabast látogatásukkal megtisztelő vendégek szíves fogadtatásban részesüljenek. E tekintetben a bizottság legkisebb nehézségre sem talált; mindenütt, régi szokás szerint, tárt karokkal várták a megjelenendőket. Az igyekezet nem hiányzott, és ha csakugyan sikerült kedves vendégeink megelégedését kiérdemelni, akkor szívből örvend a közbirtokosságnak, hogy ősi magyar vendégszeretete tanusítására e rendkívüli napon alkalom nyílt.

Végül e bizottságnak lenne feladata köszönetet mondani mindazoknak, kik az ünnepély díszét megjelenésükkel emelték, koszorúk s virágokkal a síremléket elhalmozták, köszönetet kellene mondani az egyháznak, a közbirtokosságnak szíves támogatásukért, köszönetet különösen a közreműködőknek, a bizottság elnökének, a kezdeményező úrhölgynek, mindenek felett a lelkes alispánnak, a remek költőnek, a szavaló nagy művésznek, a nemzeti dalkör szellemdús elnökének, s mind a húsz bájhangú tagjának, köszönetet az Athenaeum áldozatkész részvénytársulat elnökének s igazgatójának: de ezek köszönetet, elismerést nemcsak nem kívánnak, sőt félünk, nehogy már ez egyszerű említés is sértse önérzetüket, azoknak, kik nem annyira a mi kérelmünk, felhívásunk következtében, mint inkább

önszívük nemes sugallatából siettek a tisztelet, a kegyelet adóját leróni azon férfi iránt, ki a házáért a Megváltó kínjait szenvedti.

*Legyen áldott e nap emlékezete!
Éljen az igaz ügy!*

II.

Az ünnepély lefolyása. Beszédek és költemény.

Az ünnepély — mint előbb is mondatott — az alsó-dabasi régi temetőben délelőtti 11 órakor kezdődött, hova akkor már több díszmenetben a nagy közönség minden része megérkezett.

Az ünnepély lefolyásáról elég azt mondani, hogy a megállapított s kinyomott »Sorrend« minden pontja megtartatván, a közönség annak egyes mozzanatait úgy a dalkör énekdarabjait, mint a beszédek és a költeményt lelkesedéssel »Éljen«-ek között fogadta.

E szerint az ünnepély menetének jelöléseül a »Sorrend«-et szóról-szóra ide iktatjuk:

Kossuth László alsó-dabasi síremléke 1880. évi június 13-án tartandó leleplezési ünnepélyének sorrendje.

1. »Hymnusz« Kölcseytől, zenéje Erkeltől, előadja a pesti nemzeti dalkör. — 2. Emlékbeszéd, tartja a bizottság elnöke, Halász Gejza. 3. »Fohász« Machiktól, zenéje Hubertől, előadja a pesti nemzeti dalkör. — 4. Alkalmi beszéd, tartja Földváry Mihály, Pest-Pilis-Solt- és Kiskunmegye alispánja. — 5. »Kossuth atyja«, költemény, írta Bartók Lajos, szavalja Bercsényi Béla, a magyar nemzeti színház tagja. — 6. »Szózat«, Vörös-

martytól, zenéje Egressy Bénitől, előadja a pesti nemzeti dalkör.

A himnusz eléneklése után következett:

Halász Gejza emlékbeszéde.

Nagyon tisztelt gyülekezet!

Nagy napra viradtunk, oly napra, mely az Atya, fiú és szentlélek napja.

Az atyáé, ki az előttünk levő sírban nyugszik, az atyáé, ki 41 év előtt a haza és a hazáért szorongatott családjá szenvedő állapotán elkeseredve, megtört szíve fájdalomában szállt-e sírba: ez Kossuth László.

A fiúé, kiről Sárosy Gyulával, hazánk nagy költőjével elmondhatjuk, hogy Isten második fia, Magyarország egykori kormányzója, a hazáért számkivetésben szenvedő Kossuth Lajos.

Szentléleké is e nap, a Szentléleké, mely megszállva kebleinket, e napot ünneppé szenteli, nemzeti ünneppé, Kossuth ünnepévé, melyen a hála, a kegyelet adójával áldozunk.

Nagy és szent e nap minden igaz magyarnak. A Kárpátoktól Adriáig, a négy folyó mentén, a három bércz országában nincs, nem lehet magyar kebel, mely e napon hidegen maradna, mely e napot mint nemzeti ünnepet, lelkesülve ne üdvözlőné.

Lelkesülés az, mi önöket ily nagy számban különböző vidékekről ide vezérelte ez egyszerű siremlék leleplezéséhez; az emlék egyszerű, de jelentősége országos, azért legyenek önök üdvözlőve, a haza nevében; önök, a közérzület tolmácsai, képviselik azokat is, kik meg nem jelenhettek, de velünk együtt éreznek.

Üdvözlöm önöket a helybeliek részéről. A helység és vidék történetében örök emlékü leend e nap.

Kötelességemnek tartom önöket azok nevében is üdvözölni, kik a mindjárt leleplezendő síremléket létrehozták, kiknek végtelenül jól esik, hogy nagyobb mozgalom megindítása nélkül sikerült ezélt érni.

Szabadjon felemlíteni az alsó-dabasi egyházat s közbirtokosságot, melynek kebeléből Zlinszky István né urnő mind a kezdeményezésben, mind az adományok gyűjtésében sok érdemmel bir, emlitenem kell még a Békés- és Pestmegyei s Budapest fővárosi s más vidéki hazafiak s honleányokat.

E síremlék, mint mindjárt látni fogják, az idő viszontagságaival daczoló, legjobb gránitból készült, de egyébként egyszerű szerény mű. Ilyet akartunk, mint ezt már más alkalommal is kifejeztük, mert egyszerű, szerény volt a megboldogult élete is; mert tudtuk, miként e síremléket nem a művészet remeklése, sem az alakok nagyszerűsége, hanem a honfiak és honleányok mély tisztelete, lángoló szeretete, melylyel Kossuth Lajos édes atya hamvaihoz ragaszkodnak, fogja megdicsőíteni és a kegyelet oltárává felszentelni.

Hogy nem csalódtunk, mutatja a jelen ünnepély, melyre a megjelenőket, a nagy közönséget, nem a fény, pompa, vagy valamely mű megbámulása csábította, de egy benső érzés, a lelkesülés vezérelte, s e lelkesülés emeli ez ünnepélyt más hasonló, bár fényesebb, pompásabb ünnepélyek fölé.

Tisztelt közönség!

Im lelepleztetvén (a lepel lehull) a síremlék, azt hiszem, a tisztelt közönség kívánságának felelek meg, ha az itt nyugvó Kossuth László életrajzának főbb vonásait vázolni fogom.

Érezve gyengeségemet ily nagy számú, a társadalom minden rétegét magában foglaló közönséghez szólani, ha ezt még is elvállaltam, annak tulajdonítandó, hogy mint egyike a vidék öregebbjeinek, a Kossuth-családdal közelebbi viszonyban levén, a mondandókat legnagyobb részt saját tudomásom után adhatom elő; de én azon meggyőződésben vagyok, hogy a tisztelt gyülekezet minden tagja annyira át van hatva az érdekeltség legbensőbb érzelmeitől, miszerint buzditásra, ékes szavakra és szónoklatra nincs szükség; a tisztelt közönség azt hiszem, szívesebben veszi s értékesebbnek tartandja, ha a Kossuth-családról, annak most ünnepelt tagjáról, életrajzi hű adatokat s nevezetesebb mozzanatokat közlök.

A Kossuthfalvi, udvardi Kossuth-család Turóc vármegyében egyike az ős nemes családoknak, ennek sarja Kossuth László, született Kossuthfalván 1763; szülei Kossuth Pál és Benyiczky Zsuzsánna voltak; mint fiatal ügyvéd Zemplén vármegyében átszár mazott rokonaihoz — ős fészket odahagyva — szintén Zemplénbe jött, s itt nőül vevén a kitünő műveltségű Véber Karolinát, egy ideig Liszván ügyvédkedett, majd mint az Andrássy grófi család ügyvéde, Monokon lakott, s itt született 1802. szeptember 16-án fia Lajos; később részint terjedtebb ügyvédi foglalkozása, részint gyermekei, kiválólág fia, Lajos neveltetése végett S.-A.-Ujhelyre költözött.

Ekkor már több úri család, nevezetesen a már említett Andrássy gróf, Török gróf, Vécsey báró és Szirmayné pörös ügyeinek vitelével bizatott meg.

Néhai udvardi Kossuth László nagy tehetséggel bírván, szakmájában teljesen jártas, szilárd, csaknem túlszigorú jellemű, kissé heves mérsékletű ember volt.

Különösen kiemelik, akik ismerték s róla irtak, megvesztegethetlenségét s igazságszeretetét. Nagy gondot fordított a különben családja iránt is olykor túlszigorú atya gyermekei neveltetésére.

Öt gyermeke volt, egyetlen fia Lajos és négy leánya.

Természetes, hogy az atya minden reményét, büszkeségét fiában, mint gyermekei között a legidősebbikben helyezte, őt a legnagyobb figyelemmel S.-A.-Ujhe-lyen, Sárospatakon s Eperjesen taníttatta.

Az iskoláit kitűnően végzett s már ügyvédi oklevéllel ellátott ifjúnak atyja ügyvédi teendőit, pereit átadta, ezzel a család fentartása gondjait is ő reá ruháztván.

Az ifjú azonban érezvén magasabb hivatását, a pörök tömkelegében nem sokáig maradt, hanem a Pozsonyban tartott 1832/36 országgyűlésen, mint távollévők követe jelent meg, s itt kezdé kiadni az »Országgyűlési tudósításokat«; az országgyűlés végeztével pedig atyjával s annak egész családjával Pestre költözött, hogy a »Törvényhatósági tudósításokat« szerkeszthesse, mely eljárásába kötött bele az akkori kormány, — őt bezáratta s perbe fogatta.

Nem lehet itt e pernek, mely azon idő történelmével, különösen a többi hazafiak, Wesselényi, az országgyűlési ifjak, a Lovassyak, Tormásy, Lapsánszky stb. hatalomcsin általi bebörtönöztetésével szorosan összefügg, részleteibe bővebben bocsátkozni.

E börtönbe záratás itt csak annyiban hozatik fel, a mennyiben katasztrófát képez Kossuth László családi életében.

A megszorodott atya mindjárt az esemény után 1837. május 6-án közérdekű körlevelet küldött szét a hazában, jelesül a levelezőkhöz és a megbízó vármegyék-

hez, melyben tudatja, hogy fia Kossuth Lajos május 4-éről 5-re, éjjeli egy óra tájban a Zugligetben, hol orvos tanácsra tüdülést keresett, elfogatott, pesti szállásán pedig irományai s levelei lefoglaltattak, minél fogva az általa szerkesztett »Törvényhatósági tudósítások« kiadása lehetetlenné vált.

E körlevél hiven tükrözi vissza egyfelől az atya gyöngéd szeretetét, atyai szívének megdöbbenését; másfelől hajthatlan szilárd jellemét, minél fogva kínos helyzetben sem akar a haza igazaiból, érdekeiből bármit feláldozni.

Emlékezetes ez irat azért is, mivel Kossuth László munkálataiból egyéb alig került nyilvánosság elé, mert abban az időben a legtekintélyesebb tabularis ügyvédek, bár perbeszédeikben remekeltek, irodalmi s hirlapi czikkek, értekezések írásával nemfoglalkoztak.

A család fenntartója a fiú levén, ennek elfogatása után a családi viszonyok igénylék, hogy a fővárosi drága lakást falusival cseréljék föl, mit az atya gyengélkedő egészsége is sűrűn szükségessé tett.

Igy történt, hogy Kossuth László ne-jével s leányaival Alsó-Dabasra költözött. Az ide költözködést indokolta a személyes ismeretségen kívül, a helynek Pesttől nem nagy távolsága és az egészségre kedvező hatása.

Az alsó-dabasiak baráti részvéttel, szíves vendégszeretettel fogadták az itt időzőtt családot, melyet nem sokára újabb csapás ért, az elkeseredett atya 1839. jun. 13-án élte 76. évében meghalt s harmadnapra, a híres pesti evangélikus lelkész Székács József szónoklata mellett, örök nyugalomra helyeztetett ugyanazon sírba, melyet most e síremlék jelöl s melyen

lefektetve az akkor emelt szellemes feliratú, egészen jól megőrzött ép márványkő is látható.

Örök nyugalomban nyugszanak itt a hamvak, mert a helybeli egyház, tekintve az emlék megörökítésére is, újabban elhatározta, miszerint e sírkert soha más célra nem használtatik.

Halála után tekintélyes derék özvegye s a család többi tagja nem sokáig maradhattak Alsó-Dabason, ám- bár ott a kifejlődött kölesönös rokonszenv s kellemes társalgási érintkezések mellett lakni szerettek; de Kossuth Lajos 1840-ben a többi törvénytelenül elítéltekkel kiszabadulván, Pestre visszajövetelüket kívánta.

Hogy a Kossuth családra s különösen az atyára a fia befogatása mily kínos helyzetet idézett elő, azt maga Kossuth Lajos többször mély fájdalommal hozza elő.

Idézzük-e fölajdulásokat oly célból is, hogy az atya és fiú közötti gyöngéd viszonyt ismertessük.

Azon remek beszédben, melyet Kossuth Lajos kiszabadulása után a pestmegyei karok és rendek gyűlésén első megjelenésekor tartott, ide vonatkozólag így kiáltott fel:

„Egykor szokatlan zaj vert föl éjjeli álmomból, s a mint ablakomra vetem szeméimet, szuronyokat láték megcsillámlani a kalauz-lámpás kis világításánál. A magyar- rázat nehéz nem volt. És ha e pillanatban egyrészt a polgári rezignáció némi nemes önérzettel dagasztá keblemet, másrészt egy keserves gondolat villant ugyanazon keresztül, a gondolat, hogy a szuronycsillám családomat egyetlen, de elegendő gyámolától fosztja meg, és kiket oly hűn szeretek, ez óra nagy szívfájdalmon kívül még nyomorúságba is taszítja.»

Másutt a »Kelet Népére« Széchenyinek, ki az ő fogsági szenvedését kicsinylé, így felelt: »Három hosszú

éven át üritém a vesztett szabadság kőpoharát, családom az alatt, melynek egyedüli gyámola valék, s mely másra nem szorult én kívülem, nyomoruságra jutott, mely ellen csak a nemzet nagylelkűsége nyújthatott írt. Kínos állapot, uraim, mert el kellett az írt legalább kölcsönleg fogadnia; pedig a becsületes szegénységgel, mely önerejében keresi s találja rendíthetlen függetlenségét, karöltve jár egy érzés, melyről a gazdagoknak kincshalmazai közt fogalmuk sincs, és atyám, e bánatos állapot alatt összeroskadott; béke nem derült élte alkonyára, és nem adhatá áldását reám: csak sírját lelém.»

Kossuth László erős jellemű, az élet viszontagságain bölcséleti nézpontból föltülemelkedő ember volt: mégis mint a föntebbiekből látjuk, egyetlen fiának börtönbe hurczolása s ez által családjának váratlan válságos, az országnak sérelmes helyzetbe jutása, annyira leverte, hogy az elkeseredés, búbanat életét felemésztette.

Megdicsőült jó atya! Ha tudta volna, hogy épen a börtön, a világtól való elzárás, a fogságban komoly tanulmányozás vetendi meg fiad nagyságának alapját, ha előre láthatád a legközelebbi jövőt, a 40-es éveket, midőn ő nyilvános pályája kezdetén a haza legnagyobb embereivel egyrészt egyesülve, másrészt versenyre kelve, a politikai téren elleneit legyőzve, szellemi fölényét érvényesítette; ha megérhetéd a 48-as korszakot, melyben ő a nemzeti átalakulás törvényeit megalkotta, s 24 óra alatt az egyenlőség alapján ezrek helyett sok millió szabad polgárt teremtett, a honvédeket mind meg annyi hősöket semmiből elővarázsolván, azokkal a fellázadt nemzetiségeket s minden oldalról támadó ellenségeket leverte, sőt magát a nagy és hatalmas osztrák hadsereget csaknem megsemmisítette; ha láttad volna fiadat a hatalom

azon polczán, melyen Hunyadi János ült: Magyarország választott kormányzója székében, ha megérhetéd fiad diadalmeneteit a világ különböző részeiben, hódító szónoklatait a világ majd minden mívelt nemzetének nyelvén; ha láttad volna, ami mindezekre felteszi a léleknagyság koronáját, a nemes türést, szenvedést, melylyel hazája fölött öröklik: akkor nem búbánat, hanem mennyei öröm árasztotta volna el atyai kebledet, végtelenül boldognak, büszkének éreztetted volna magadat, hogy a gondviselés ily magzattal áldott meg, hogy a hazának ily fiat nevelhettél.

Igenis, ez főérdeme az atyának, hogy a hazának ily fiat adott és nevelt.

Hogy ez érdem, nem szükséges nekem magyaráznom, úgyis értik és érzik azt azok mindnyájan, akik egy jó fiú és egy mívelt édes apa szívének, lelkének egymásra hatását ismerik, és akik tudják, hogy a fogékony gyermeki kebelben az első benyomások mily erős gyökeret vernek s kiirthatlanul fenmaradnak; kétségtelenül áll az, hogy ama fényes tehetség, mely ragyogásával bámulatra kelté az egész világot, ama lángoló hazafiúi lélek, amely — legnagyobb megpróbáltatásokban — soha magát meg nem tagadta, minden bizonynyal a szülői háznál, az édesatyai szív melegénél nyerte első táplálékát, fejlődését.

Nagy hazánkfia maga mondja Zlinszky Istvánnéhoz írott egyik levelében, hogy *„atyjától tanulta a hazát szeretni rendületlenül“*, ugyancsak az ő általam idézett nyilatkozataiban foglaltatik, a mi egyébként is bizonyos, hogy atyját a haza és fia sorsa fölötti búbánat vitte a sírba.

— Hát az ily atya nem érdemli-e meg, hogy sírját fölkeressük s örök emlékekkel jelöljük.

Ha feltalálhatnók a rejtélyes eredetű Hunyadi János édes atyja sírját, mily kincsnek tartanók? Nem jelölnek-e azonnal maradandó emlékkal.

Miután az elhunyt édes atya életrajzának főbb mozzanatait s fiához való viszonyát ismertettük, hátra van még leánygyermekeiről s különösen derék nejről Kossuth Lajos édes anyjáról, bárha röviden megemlékezni. Benne a női erények hatványozott fokon találkozáván, megfogható, hogy valamennyi gyermeke — tekintve a már előbb vázolt atyai tulajdonokat is — kitűnő lett. Innen ered fiának ritka harmoniában levő testi és szellemi tökélye is.

Helyén lenne e nőnek családja körében s az országos téren kifejtett erélyes működését méltányolni, de ezt az idő nem engedvén, csak azt említjük, hogy az 1848/49-iki korszak után leányaival számüzetvén, sokat szenvedve, 1853-ban Brüsszelben hunyt el.

Négy leánya közül három elhalván, csak egy él Amerikában, a jótékony tevékenységéről uj hazájában is ismert Rutkay Józsefné, született Kossuth Luiza.

Két leánya t. i. Emilia Zsulovszkyné és Zsuzsanna Meszlényiné sok hányatás után Amerikában halt el. Ez utóbbinak t. i. Meszlényinének leánya, tehát Kossuth Lászlónak egyetlen unokája van Magyarországon,*) kit ez ünnepélyen is van szerencsénk tisztelni, Ambrozovics Béláné ő nagysága.

*) Ez tévedés, mert a maguktól az illetőktől Ungvárról nyert felvilágosítás szerint a nevezett úrnőn kívül két fiunokája is van Kossuth Lászlónak, névszerint Breznay Géza és Lajos, kik a meg nem említett, már 1848. okt. 21-én elhalt negyedik leányától, Karolina, Breznay Istvánnétól származtak.

Nagy hazánkfia még 1841. szeptember 9-én nőül vett egy igen művelt szellemdús urhölgyet, Meszlényi Teréziát, kitől egy leány és két fiú-gyermek származott; a leány Vilma, szülőinek bálványa, fiatal korában meghalt, kit 3 év múlva — a férj mély fájdalomára — anyja is követett, mindketten Genuában nyugszanak.

Jelenleg Baracconeban élő nagy hazánkfiának egész családját két fia Ferencz és Lajos képezi, és a Kossuth-családtól elválhatlan hű barát, Ihász Dániel ezredes. A magyar nép áldja a gondviselést, hogy Kossuthnak fiai vannak; rémítő csapás rejlik a gondolatban, ha ily ember mag nélkül halna el. — E testvérpár, mely hazát szeretni „ősz atyáknak nyomdokin tanúlt,” képezi a jövő reményét, reájuk még nagy szerep vár. Jelenleg, míg az idők beteljesednek, az ő feladatuk, atyjuk — az ország atyja fölött — a nemzet helyett is őrködni.

Int az idő; bármennyire óhajtanók, nem foglalkozhatunk tovább a kedves családdal, pedig úgy tetszik, mintha még oly sok mondani valónk volna, legalább még azt meg kell mondanunk nagy hazánkfiának: ne hidje ő azt, hogy bármily honosítási törvény kikebelezheti a hazából, ne hidje azt, mit »Irataim az Emigrációból« világra szóló nagy művében mond, hogy „*Fiaimmal s pár elvrokon hű barátal egyedül állunk*“.

Erre szolgáljon feleletül a mai nap, melyen úgy érezzük, mintha ő vele együtt lennénk, mintha ő velünk volna. Igenis velünk van szelleme. Irja egy e napra vonatkozó levelében „*Legyenek önök is, s akik kegyeletes munkájukban részesek, megáldottak, hogy családomnak a szent hely feltalálhatását biztosították.*”

Lélekben önökkel leszünk, csak így lehet, csak így szabad ott lennünk.“

Ő tehát velünk van, ott van jelenléte jelvényeül a 'ma k o s z o r ú, mely közvetlenül az ő kezeiből Baracconeból érkezett. E küldemény a legszebb áldás a sírra s a gyülekezetre.

Én is azt mondom: legyenek áldottak, kik ide jöttek, és azok, kik e siremlékhez oly számos koszorúval járultak, melyeknél becsesebbek még sirhalomra nem borultak.

Árnyéka az elköltözöttnek!

Leróva irántad s nagy fiad iránt tartozásunk ez adóját, megkönnyebbült szívvel távozunk e sirhalomtól, melyen a hű kezek ápolása alatt a remény jelképe »örökzöld« fog virulni; mely bennünket ne az enyészetre, ne a halálra, hanem a feltámadásra, egy jobb jövőre emlékeztessen.

A mindenható isten adja, hogy hazánk viszonyai megengedjék, miszerint e drága ereklyét nagy hazánkfia minél előbb meglátogathassa, várva várt hazajövetelével hazánkat boldogíthassa. Foglaljuk ezt mindennapi imánkba, s itt is mondjuk el az úri imából ama könnyörgést:

»Jöjjön el a te országod, legyen meg a te akaratod most és mindörökké Amen«.

Az éljenzés lecsillapultával a nemzeti dalkör nagy hatással elénekelte Huber Károly hangulatteljes »fohászat«.

Majd Földváry Mihály alispán lépett az emelvényre és a következő szónoklatot tartotta.

Földváry Mihály beszéde.

Tisztelt gyülekezet!

Amidőn azon megtisztelő felhívásban részesültem, hogy ez ünnepélyhez alkalmi beszéddel járuljak, egy perczig sem haboztam, hogy a felhívásnak engedjek: nem mintha azon önhittségben élnék, hogy gyenge szavam az ünnepély méltóságát emelni képes, de örömmel ragadtam meg az alkalmat, hogy kegyeletes tiszteletemnek én is kifejezést adjak, s midőn ezt teszem, azt hiszem: Pestmegye hazafias közönségének érzelmeit is szerencsés vagyok tolmácsolhatni.

Kossuth László rég elporlott hamvainál állunk; s hogy e sirhalom maradandó emlékkel adatik át az utókornak, kezdeményezte egy lelkes nő s nemes buzgalommal bevégezte az alsó-dabasi közbirtokosság.

Kevesen vannak itt, kik őt közelebbről ismerték; de tény, hogy a csendes magányban elvonúlva élt férfiú köztiszteletben részesült. És nem elég-e tudnunk, hogy ő Kossuth Lajos édes atyja! A magas röptű léleknek ő adta meg az irányt, a fogékony ifjú szívbe ő oltotta az önzetlen hazaszeretet szent tűzét, mely később dicsfényt árasztott e nemzetre.

Nem politikai tüntetés, a hálaérzet vezetett azon férfiúnak sírjához, ki nekünk Kossuth Lajost adta. . . . Mert van-e igaz magyar, kinek szíve e név hallatára melegen fel ne dobogna? és van-e megyénkben, a ki büszkén ne hivatkoznék az időre, a midőn Kossuth Lajos Pestmegye termében a reformeszmék egyik előharczosaként oly bűvös erővel hirdette a szabadelvűség varázsigeit, s hogy az utolsó rendi országgyűlésen, mint Pestmegye követe, "dicső szereplésével egy új korszakot alkotott.

A derék apának hamvai itt nyugosznak meggyénk földében. A sors sujtó keze — a keserű végzet — nem engedte, hogy a fiú ezelőtt 41 évvel jelen legyen, midőn az apának hamvai átadattak az anyaföldnek s nem engedi, hogy jelen legyen most, a midőn emléket emelünk a hamvak fölé . . . Akkor a sötét börtön tartá őt távol, most — a kínos száműzetés!

Az apa sem érheté meg a napot, amidőn fenkölt szellemű fiának nagy neve ismertté lőn a félvilág előtt s tiszteltté tette a magyar nevet.

Az apa elhunyt, a fiút élte delén imádott hazájának szent földétől elsodorta a vihar szele s csak a mesze távolból vesz részt ez ünnepélyben, melyet a drága hamvaknak nemes szívek sugallata rendezett. A nagy száműzöttek lelki szemei e perczen bizonyosan felénk tekintenek.

Ez emlékoszlop elporladhat, — a ráírt nevet letörülheti az idő romboló keze: de a név élni fog, míg magyar lesz e földön; élni fog a szivekben, melyeket késő századok mulva is mozgásba hoz.

Most pedig, midőn e szent helyről távozunk, áldást mondunk a derék apának poraira, — áldást kérünk élő fiára, kinek hazaszeretete, mint fénylő csillag ragyog Magyarország egén!

Ezen élénk helyesléssel fogadott beszéd után Beresényi Béla a nemz. színház tagja igen szép szónoki hévvel szavalta el Bartók Lajos következő költeményét.

Bartók Lajos költeménye.

Kossuth atyja.

Jertek áldozatra, honfiak, a sírhoz,
Melyben örök álmat Kossuth atyja lelt.
Fáklyát éjélére örök lángú hír hozz,
S gyujts honszerelemre minden hű kebelt!

És hazánk, anyánk te, hozd el cipruságad,
Ugy is oly soká volt sírja elhagyott,
Pedig drágább kincset néked nem adának,
Oh haza! — ő adta dicső Kossuthot!

Porlad a szülő, de halhatatlan részit
Gyermekebe oltá, hogy örök legyen,
Mint forrás a tengermélyben elenyészik,
Óriást hoz létre, s maga névtelen.
De merüljön mélyre ónja a buvárnak,
S megleli a titkon buzgó élet-ért:
Tiszta ősi cseppjét a nagy oczeánnak,
Mely az éggel verseng a végetlenért!

Igy nőtt a fiúban az atyai szellem,
Vállaira tűzvén villámszárnnyakat,
Ős polgárerényen, büszke honszerelmen
A viharral játszó tenger így fakadt.
Nép erőssé, nemzet nagygyá lett hatalmán,
Kardd á porlyözte szolgálánczait,
Lett polgár a jobbágy, s karjok szabadulván,
Félistenek lettek, hogy a haza hitt!

Hallottátok hangja bűvös zengzetében
A nemzetjogoknak oroszlánszavát?
Láttátok haragja bős fergetegében
A pokollal bátran daczó hazát?
Ez volt a vihar! Fel! vedd korbácsod, zsarnok,
Paskold meg a Hellászt védő oczeánt!
De a tenger, amely egyszer így viharzott,
Lánczodat és téged megvet egyaránt!

A hazát magának Kossuth visszaadta,
És hazát csupán ő nem találhatott...
Miltiades! nem fogsz vérzeni magadba',
A honért nyert sebbel számúzvén honod!
Majdan, könybe fúl a tompa hálátlanság,
S hogy légy dicsősége, néped vissza hí...
Áldjuk itt porában a hazátlan atyját.
Benne a hazátlant magasztalva mi!

Jertek áldozatra, honfiak, a sírhoz!
Hajh, ő nem jöhet csak, kinek atyja volt!
Kit száműzött sorsa most kétszerte kínoz:
Helyette is nyerjen koszorút a holt.
Nem! míg ez emléknek áldozunk, bizonynal
Nem maradt ő távol, közibénk leszáll,
Szelleme hazát lel enyhült fájdalommal,
S fáradt bujdosó itt pihenőt talál!

A köztetszéssel hallgatott költemény után végül a nemzeti dalkör énekelte még a »S z ó z a t«-ot és ezzel véget ért a kegyeletes ünnepély, melynek az idő, egynehány másodperczig tartó esőt leszámítva, mindvégig kedvezett. A közönség szétoszlott, s a vendégek a kijelölt házaknál szíves ebédvel fogadtatván, ebéd után legnagyobbreszt haza távoztak.

Kelt: Alsó-Dabason, 1880, július 28.

A rendező bizottság.

FÜGGELÉK.

Melléklet ·|. alatt.

KOSSUTH LÁSZLÓ SÍREMLÉKÉRE,

annak 1880. június 13-án Alsó-Dabason történt ünnepélyes leleplezése alkalmával küldött koszorú-szalagok jegyzéke.

Folyó szám	Küldő neve	Szalag felirata
1	<i>Gyón és Alsó-Dabas leányai</i>	Kossuth Lajos atyjának.
2	<i>Pestmegye közönsége</i>	Kossuth L. édes atyjának.
3	<i>Budapest fővárosi törvény- hatósági küldöttség</i>	Kossuth László emlékére.
4	<i>A kassai függetlenségi párt</i>	Kossuth László emlékének.
5	<i>A fővárosi egylet</i>	Kossuth Lászlónak.
6	<i>Az országgyűlési független- ségi párt</i>	Kossuth Lajos atyjának.
7	<i>A szarvasi olvasó egylet</i>	Kossuth Lajos atyjának.
8	<i>Kis-Kun fegyverházi tisztelői</i>	Kossuth Lajos atyjának.
9	<i>Az Athenaeum társulat</i>	Kossuth Lajos édes atyja, Kossuth László emlékének.
10	<i>Sári község</i>	Az apának a fiú érdemeiért.
11	<i>Az országgyűlési 48-as párt</i>	Kossuth Lajos atyjának.
12	<i>Az »Egyetértés«</i>	Kossuth L. édes atyjának.
13	<i>Czegléd város</i>	Kossuth L. édes atyjának.
14	<i>A czeplédi százas küldöttség Czepléd virágaiból</i>	—
15	<i>Kegyetele jeleül Hód-Mező- Vásárhely város közönsége 1880. június 13.</i>	Kossuth Lajos atyja, Kossuth László hamvaira.
16	<i>A szarvasi nők</i>	Kossuth atyjának sírjára.—
17	<i>Damjanich János özvegye</i>	1880. június 13.
18	<i>Ambrozovics Béláné, Meszlényi Ilona</i>	Nagyatyámnak.
19	<i>Asomogy megyei balpárt 1880. június 13.</i>	A hontalan legnagyobb ma- gyar édes atyja, Kossuth Lászlónak.

Folyó szám	Küldő neve	Szalag felirata
20	<i>Soroksár 1880.</i>	—
21	<i>Budapesti 1848—9. Honvéd temetkezési egyeslet</i>	—
22	<i>F.-dabasi közbirtokosság</i>	—
23	<i>A f.-dabasi községi iskola „növéndékeitől</i>	—
24	<i>Özv. Mednyánszky Sándorné</i>	Kossuth atyjának.
25	<i>Makó város függetlenségi pártja</i>	Kossuth Lászlónak.
26	<i>Budapesti egyesült 1848—9. Honvéd-egyeslet 1880. június 13. A haza gyászol.</i>	Kossuth László — Nagy hazánkfia — Lajos atyjá- nak emlékére.
27	<i>A debreczeni függetlenségi kör Kossuth Lajos édes atyja Kossuth László emlékére 1880.</i>	Tisztelet annak, a ki törhet, de nem hajlik.
28	<i>A budapesti tud. és műegye- temi olvasó kör</i>	Kossuth Lajos édes atyja emlékének 1880.
29	<i>A szentesi 48-as kör</i>	Kossuth L. édes atyjának.
30	<i>A „Sasok“ (budapesti tár- sas kör)</i>	Kossuth Lászlónak. Emlé- kül.
31	<i>A „Függetlenség szerkesz- tője“</i>	Kossuth Lászlónak.
32	<i>Ócsa községe</i>	Kossuth Lászlónak, 1880.
33	<i>A szegedi összes népkörök, 1880.</i>	Kossuth Lászlónak. Atyja valál a legdicsebb magyar- nak, népednek uj megvál- tót adott.
34	<i>A csabai hölgyek.</i>	Kossuth László emlékének.

É s z r e v é t e l.

1. A szalagos koszorúkon kívül még nagyobb számmal voltak azok — még pedig igen szép természetes virág-, cser-, babérkoszorúk — melyeken szalag nem volt.
2. Valamennyi koszorú — egynek a baracconeinek kivételével, melyet az egyház külön őrizetébe vett — a sírhalmon hagyatott, csak a szalagok vétetvén le, küldettek el nagy Hazánkfiának.

Kelt: Alsó-Dabason, 1880, július 28.

A rendező bizottság.